Moshe Leib Halpern – Der Ershter Friling

(1886, Galitzya – 1932, New York)

From “In New York” (1919)

Mir geyen vi tentzer laykht af glatn hartn shteyn,	מיר גייען ווי טענצער לייכט אויף גלאַטן האַרטן שטיין,
Mir geyen milyonenveyz, un itlekher aleyn,	מיר גייען מיליאָנענווייז, און איטלעכער אַליין,
Un undzer groyse zun shaynt blank[1], vi gold un brent	און אונדזער גרויסע זון שיינט בלאַנק, ווי גאָלד און ברענט
In fentzter-gloz fun zibngorndike vent,	אין פענצטער-גלאָז פון זיבנגאָרנדיקע ווענט,
Af ganikes, af kolderem un tep,[2]	אויף גאַניקעס, אויף קאָלדערעם און טעפּ,
Un af di vindlen[3] oykh, vos hengen af di trep	און אויף די ווינדלען אויך, וואָס הענגען אויף די טרעפּ
Un flatern vi fonen shtoltz in frilings-vint.	און פלאַטערן ווי פאָנען שטאָלץ אין פרילינגס-ווינט.
Un bay a fentzter afn ershtn shtok a muter,	און ביי אַ פענצטער אויפן ערשטן שטאָק אַ מוטער,
Naket nokh *kimat* – un afn shoys[4] a kind	נאַקעט נאָך כמעט – און אויפן שויס אַ קינד
Vos halt in beyde hentlekh broyt mit puter	וואָס האַלט אין ביידע הענטלעך ברויט מיט פּוטער
Un tzit zikh[5] mit di liplekh tzu der muters moyl,	און ציט זיך מיט די ליפּלעך צו דער מוטערס מויל,
Vos efnt zikh un shikt – a genetz lang un foyl[6] –	וואָס עפנט זיך און שיקט – אַ געענץ לאַנג און פויל –
Dernokh – du kukst zikh um un s’nemt a *rega* bloyz,	אַן ערשטן פרילינג-גרוס אין גאַס אַרויס.
Un royshndik fun vaytn vi a vaser-mil,	דערנאָך – דו קוקסט זיך אום און ס’נעמט אַ רגע בלויז,
Un mit a shoyb fun fornt[7] kumt an oytomobil –	און רוישנדיק פון ווייטן ווי אַ וואַסער-מיל,
Un yogt[8] zikh durkhn gas un revet[9] vild un hoykh,	און מיט אַ שויב פון פאָרנט קומט אַן אויטאָמאָביל –
Un yogt farbay un lozt nokh zikh a volkn roykh,	און יאָגט זיך דורכן גאַס און רעווען ווילד און הויך,
Vos misht zikh oys mit zun un shtoyb un tzit zikh lang	און יאָגט פאַרביי און לאָזט נאָך זיך אַ וואָלקן רויך,
	וואָס מישט זיך אויס מיט זון און שטויב און ציט זיך לאַנג
Un shimerirt in regnboygn-farbn,	און שימערירט אין רעגנבויגן-פאַרבן,
Un shenkt zayn gezolin-gerukh mit groys gnod[10]	און שענקט זיין געזאָלין-גערוך מיט גרויס גנאָד
Tzu undz, di layt vos voynen in der groyser shtot	צו אונדז, די לייט וואָס וואוינען אין דער גרויסער שטאָט,

1. *Blank* – brilliant.
2. *Ganik* – porch, stoop. *Koldere* – blanket. *Tep* – pots (plural of *top*).
3. *Vindlen* – diapers.
4. *Shoys* – lap.
5. *Tziyen zikh* – do draw oneself (toward).
6. *Genetz* – a yawn. *Foyl* – lazy.
7. *Shoyb fun fornt* – a front windowpane (a windshield).
8. *Yogn zikh* – to race, speed.
9. *Reven* – to roar, howl.
10. *Gnod* – grace, mercy (German: *Genade*).

Un zenen (vi doktoyrim zogn) lungenkrank.
Un darfn rayne luft pamelekher[11] tzu shtarbn.
Dervayl shteyt ongeshpart baym rog fun gas,[12]
Di hent in keshene, un vi a harbst-tog blas[13],
A darer[14] yungerman mit troymer-oygn tzvey,
Un trakht a friling-lid fun libe un fun vey,
Un shtilerheyt in hartz bay zikh bashtimt[15] er shoyn
Tzu geyn un ayntzuhandlen far zayn shafungs-loyn[16]
A hemd, a nayem rok[17] un broyne shikh a por,
Un baym barbirer kurtzn zikh di lange hor
Un af a kave vet dokh oykh nokh blaybn
un vet dos nit—
Nu, vet er shoyn, *bimchileh,*[18] muzn shraybn
Nokh a friling-lid
Far undzer vunderlekher velt,
Vos gart[19] azoy tzu hern fun blum vos blit
Un fun a geln feygele vos trelt un trelt
Un trelt nokh a bisl.

און זענען (ווי דאָקטוירים זאָגן) לונגענקראַנק.
און דאַרפן ריינע לופט פאַמעלעכער צו שטאַרבן.
דערווייל שטייט אָנגעשפּאַרט בײַם ראָג פון גאַס,
די הענט אין קעשענע, און ווי אַ האַרבסט-טאָג בלאַס,
אַ דאַרער יונגערמאַן מיט טרויִמער-אויגן צוויי
און טראַכט אַ פרילינג-ליד פון ליבע און פון וויי,
און שטילערהייט אין האַרץ ביי זיך באַשטימט ער שוין
צו גיין און איינצוהאַנדלען פאַר זיין שאַפונגס-לוין
אַ העמד, א נייעם ראָק און ברוינע שיך אַ פּאָר,
און בײַם באַרבירער קורצן זיך די לאַנגע האָר
און אויף אַ קאַווע וועט דאָך אויך נאָך בלייבן
און וועט דאָס ניט –
נו, וועט ער שוין, במחילה, מוזן שרייבן
נאָך אַ פרילינג-ליד
פאַר אונדזער וואונדערלעכער וועלט,
וואָס גאַרט אַזוי צו הערן פון אַ בלום וואָס בליט
און פון אַ געלן פייגעלע וואָס טרעלט און טרעלט
און טרעלט נאָך אַביסל.

11. *Pamelekh* – slowly.
12. *Onshparn* – to lean. *Rog* – corner, intersection.
13. *Blas* – pale, colorless.
14. *Dar* – thin, haggard.
15. *Bashtimen* – to determine.
16. *Aynhandlen* – to purchase. *Shafung* – creation. *Loyn* – wage.
17. *Hemd* – shirt. *Rok* – suit jacket.
18. *Bimchileh* – begging your pardon (Hebrew).
19. *Garn* – to yearn, long for.

Mordechai Gebirtig – Avremele un Yosele

(1877, Krakow – 1942, Krakow Ghetto)

Avremele, gib not a kuk,
Di zun, vi sheyn zi shaynt!
Vi altz in feld shoyn vakst un blit,
Kh'hob epes zeyer keyn *cheyshek* nit
Tzu geyn in *cheder* haynt —
Di zun, vi sheyn zi shaynt.

Oy, Yosele, vi kh'bin a yid!
Ikh trakht dos oykh atzind,
Vi freylekh iz do itzt, vi sheyn,
Es vilt zikh nisht in *cheder* geyn,
Nor veyst, dos iz a zind,
Ikh trakht dos oykh atzind.

Avremele, du zest in feld,
A bin flit shoyn arum?
Un dort shteyt uf a tzveygele
A golden zumer feygele
Avremel, gikher, kum!
A bin flit shoyn arum.

Kh'zey, Yosele, vi kh'bin a yid!
Nor vart nokh eyn minut
Dos feygele iz take sheyn,
Nor vos vet ober morgn zayn,
Dem rebn kenstu gut . . .
Oy, vart nokh eyn minut!

Avremele, oy narele,
Far morgen zorg zikh nit.
Terutzim iz faran genug
Men darf nor zayn a bisl klug—
Zey, s'feygele itzt flit!
Far morgn zorg zikh nit.

Oy, Yosele, ikh vorn dikh,
Nisht gey, vi kh'bin a yid.
Dos hot der sotn dort in feld
Zikh in a feygele farshtelt
Dos shlept er uns un tsit—
Nisht gey, vi kh'bin a yid!

Avremele, du geyst avek?
Nu, gey, ikh blayb aleyn.
Nor zogstu oys a vort fun mir,
Bay mayn *nemones* shver ikh dir,
Tzebrekh ikh dir a beyn,
Nu, gey, ikh blayb aleyn.